

معرفی کتاب‌های فلسفی دربارهٔ تروریسم

خلیل صدرا

مقدمه

مطالعهٔ تروریسم از منظر فلسفی به زمان‌هایی بسیار پیش‌تر از آنکه وقوع تحولاتی همچون یازده سپتامبر ۲۰۰۱ این حوزه را به مطالعه‌ای مد روز تبدیل کند، برمی‌گردد. اما با این حال نمی‌توان انکار کرد که مطالعهٔ نظام‌مند و مستقل این حوزهٔ مطالعاتی، تنها در همین دو دههٔ اخیر، توجه ویژهٔ فلاسفه و اندیشمندان علوم اجتماعی را به خود جلب کرده است؛ بنابراین مطالعهٔ فلسفی تروریسم عمر اندکی دارد و به‌تبع برای خوانندگان علاقه‌مند به این حوزه، یافتن آثار جامع و جدی فلسفی، کاری بس دشوار است. از عمده دلایل این دشواری این است که تصور ما از تروریسم، به‌توسط رسانه‌ها، روزنامه‌نگاران و سیاستمداران شکل‌گرفته که موجب سردرگمی و آشفتگی فکری ما در مورد این پدیده گردیده است. در نتیجه مطالعهٔ آثار قابل قبول فلسفی ضرورتی روزافزون می‌یابد.

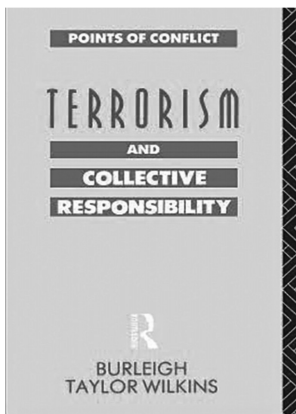
در ادامه به یازده اثر مهم فلسفی از ده نویسندهٔ اثرگذار که برخی از آن‌ها در این حوزه، صاحب‌نام و دارای دیدگاه فلسفی شاخص هستند، می‌پردازیم. اگر بتوانیم میان فلسفهٔ تحلیلی و قاره‌ای مرز قاطعی ترسیم کنیم، آنگاه باید بگوییم که از میان کتاب‌های معرفی‌شده، تنها کتاب «فلسفه در عصر ترور» به سنت

فلسفه قاره‌ای تعلق دارد. این کتاب که حاصل گفتگوی حیوانا بورادوری با یورگن هابرماس و ژاک دریدا، دو فیلسوف برجسته انتقادی و پساساختارگرا است، تروریسم را از منظر فلسفه قاره‌ای و همچون پدیده‌ای زمینه‌مند و در ارتباط با نظم جهانی، بررسی کرده است. به‌استثنای کتاب فوق، بقیه کتاب‌های معرفی‌شده به سنت فلسفه تحلیلی تعلق دارند. این کتاب‌ها به‌تبع مباحث فلسفی فیلسوفان تحلیلی درباره تروریسم، روی دو محور عمده، تمرکز دارند: (۱) تعریف تروریسم؛ (۲) ارزیابی اخلاقی تروریسم.

گفتنی است که غلبه کتاب‌های مربوط به سنت فلسفه تحلیلی در بخش معرفی کتاب، ربطی به گرایش‌های فلسفی معرفی‌کننده ندارد، بلکه ریشه در کثرت منابع فلسفی سنت تحلیلی درباره تروریسم دارد.

1- *Terrorism and collective responsibility*/Burleigh Taylor Wilkins

۱- تروریسم و مسئولیت جمعی/تیلور ویلکینز

این کتاب پژوهشی مختصر، در باب اخلاق کاربردی است که علاوه بر بحث‌های فیلسوفان در زمینه تروریسم و مسئولیت جمعی، آثار و نوشته‌های برخی ژورنالیست‌ها در این زمینه را نیز مورد بحث قرار داده است. این مسئله در کنار نثر روان و قابل فهم آن موجب شده است تا درک مطالب کتاب برای خوانندگان غیرحرفه‌ای فلسفه، نیز با دشواری چندان همراه نباشد، باوجوداین، نویسنده سعی کرده است تا

نکته‌سنجی و ژرف‌اندیشی فلسفی را قربانی دلپسندی و روان‌نویسی نکند.

کتاب از دو بخش اصلی تشکیل شده است که بخش اول آن دارای چهارفصل و بخش دوم سه فصل را به خود اختصاص داده است. بخش اول چنانکه خود نویسنده نیز تصریح می‌کند، صرف تأمل در مفهوم‌شناسی و تعریف تروریسم و طرح این پرسش که «آیا تروریسم به لحاظ اخلاقی موجه است یا نه؟» و پاسخ به آن می‌شود.

از نظر نویسنده اعمال تروریستی در زمانه ما غالباً با باورهای قویاً سیاسی

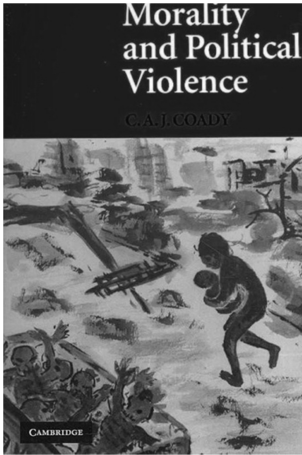
از جانب هردو جناح چپ و راست تجهیز عقیدتی شده‌اند. امری که یقیناً موجب می‌شود این اعمال به لحاظ اخلاقی توجیه‌پذیر نباشند. نویسنده معتقد است یکی از مشکلات فراروی بحث در باب تروریسم، فقدان یک تعریف توافقی و پذیرفته‌شده، از آن است. تعریف‌های موجود از تروریسم چیزی جز محکومیت‌های صرف آن نیستند، بنابراین به طرح و نقد تعاریفی که از سوی دیگر فیلسوفان در این زمینه ارائه شده می‌پردازد.

نویسنده معتقد است اگر تروریسم به «تلاش برای دستیابی به تغییرات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی یا دینی از طریق کاربرد واقعی یا تهدیدآمیز خشونت علیه افراد یا اموال آن‌ها» تعریف شود، دست‌کم این مزیت را دارد که در پاسخ به این پرسش که آیا تروریسم اخلاقاً موجه است؟ شتاب‌زده عمل نخواهیم کرد؛ بنابراین نویسنده تلاش می‌کند تا استدلال‌های مختلف، علیه تروریسم را رد کند و درنهایت نتیجه می‌گیرد که تروریسم تحت شرایطی معین می‌تواند به لحاظ اخلاقی موجه باشد. دیگر پرسش‌های مهمی که در این بخش مورد بررسی قرار گرفته‌اند عبارت‌اند از: آیا خشونت با اعمال فشار متفاوت است؟ آیا خشونت لزوماً به معنای تجاوز به حقوق است؟ دو فصل دیگر این بخش به بحث دربارهٔ جنگ عادلانه و تروریسم و ارتباط میان تروریسم و پیامدگرایی اخلاقی می‌پردازد.

بخش دوم به مسئلهٔ مسئولیت جمعی در قبال تروریسم، مسئولیت مشارکت‌کنندگان در اعمال تروریستی و توزیع مسئولیت میان تمامی افرادی که به نحوی با این اعمال مرتبط هستند می‌پردازد. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته در کتاب، نویسنده نتیجه می‌گیرد؛ هنگامی که کنشگران انسانی در امری دخالت می‌کنند نمی‌توان هیچ فردی را مستقل از جامعه و هیچ جامعه‌ای را جدای از افراد آن در نظر گرفت.

2- *Morality and Political Violence* / C. A. J. Coady

۲- *اخلاق و خشونت سیاسی* / سی.ا.ج. (تونی) کودی

خشونت سیاسی در اشکال جنگ، شورش، شورش‌های خشونت‌آمیز و تروریسم چالش انسانی عمده‌ای را به وجود آورده است. این چالش صرفاً به زندگی و حیات آدمی مربوط نمی‌شود بلکه به اخلاق نیز مرتبط است. تونی کودی که یکی از برجسته‌ترین فیلسوفانی است که پس از ماجرای یازده سپتامبر موضوعاتی مانند خشونت سیاسی و به‌طور خاص‌تر تروریسم را به‌صورت جدی مورد تأمل فلسفی قرار داده است.

او در این کتاب از چشم‌اندازی فلسفی و اخلاقی به این مسئله پرداخته است و مسائلی مانند جنگ و خشونت سیاسی را در چارچوب اخلاق تأملی به بحث گرفته است.

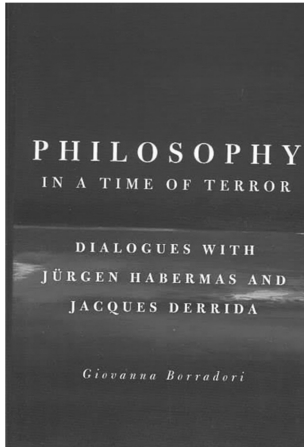
کودی طیفی از مسائل ضروری مرتبط با خشونت سیاسی، علیه پس‌زمینهٔ رهیافت کنونی به اندیشهٔ جنگ عادلانه را مورد بازبینی قرار می‌دهد. برخی از این مسائل عبارت‌اند از: حق برپایی جنگ، تروریسم، انقلاب، انسان‌دوستی، رزمندگان مزدور، آرمان صلح، راه درست پایان بخشیدن به جنگ، سلاح‌های کشتارجمعی و معافیت‌های ناشی از اضطراب مطلق از ممنوعیت جنگ عادلانه.

نویسنده تلاش می‌کند تا از ارتباط معاصر سنت جنگ عادلانه با مسائل حال حاضر مربوط به تروریسم، بدون کاربرد سنت در شکل صرفاً مکانیکی و غیرانتقادی آن، دفاع کند.

3- *Philosophy in a time of terror: dialogues with Jiirgen Habermas and Jacques Derrida* / [interviewed by] Giovanna Borradori.

۳- فلسفه در عصر ترور: گفتگو با یورگن هابرماس و ژاک دریدا / مصاحبهٔ جیوانا

بورادوری

این کتاب مصاحبه‌ای است که توسط بورادوری، پس از ماجرای یازده سپتامبر با دو تن از برجسته‌ترین فیلسوفان آن زمان انجام شده و به دنبال پاسخ فلسفی مناسبی به تروریسم است. هرچند قالب کتاب گفتگوی شفاهی با دو فیلسوف نامبرده است و این تا حدودی درک محتوای آن را آسان‌تر می‌کند اما نام دریدا کافی است تا چندان هم به آسان‌یاب بودن محتوای کتاب خوش‌بین نباشیم. طبیعتاً

پیش‌فرض درک نظرات دو فیلسوف در این مصاحبه آشنایی حداقلی با دیدگاه‌های فلسفی آنها خواهد بود؛ زیرا که پاسخ‌ها و تحلیل‌های هابرماس اغلب مبتنی بر نظریهٔ عقلانیت ارتباطی وی است، همچنان که دریدا از منظری ساخت شکنانه (شالوده شکنانه) به مسئله پرداخته است.

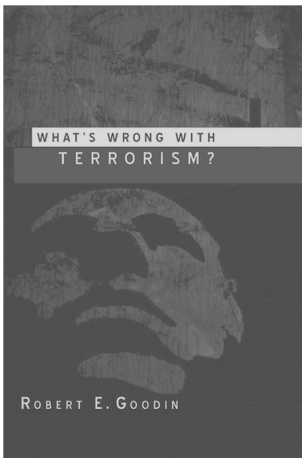
آنچه درخور اعتنا است این نکته است که برای هابرماس، همچنان که برای دریدا، مفهوم جهانی‌شدن نقش اساسی را در تبیین تروریسم بازی می‌کند. اگر اولی رشد نابرابری‌ها را نتیجهٔ روند شتاب‌زدهٔ مدرنیته می‌داند، دومی شرایط پیش‌آمده را با توجه به زمینه‌شان به شیوه‌ای متفاوت تفسیر می‌کند.

دریدا علی‌رغم اشاره به ابعاد مثبت جهانی‌شدن معتقد است؛ موقعیت‌هایی وجود دارند که در آنها، جهانی‌شدن چیزی بیش از ترفندی زبانی که بی‌عدالتی‌ها را پنهان می‌کند نیست. برای مثال جوامع اسلامی از نظر دریدا همان جایی است که این اتفاق رخ می‌دهد و جهانی‌شدن نقشی را که به آن واگذار شده است بازی نمی‌کند. برای دریدا تروریسم علامت مرضی است در ذات تجربهٔ مدرن که مدام چشم به آینده دوخته است؛ آینده‌ای که بیمارگونه به مثابهٔ نوید، امید و تأیید خود تلقی می‌شود. دریدا در بخشی از این مصاحبه آورده است که: جنگِ تصاویر و

بیانیه‌های دو (به اصطلاح) سردار جنگی، دو خصم: بن‌لادن و بوش، با شتاب هرچه بیشتر به روی امواج می‌روند و بیش‌ازپیش حقیقتی را که این جنگ برملا می‌کند از نظر دور و پنهان می‌دارند.

برخلاف دریدا، هابرماس تروریسم را نتیجه ضربه‌ای می‌داند که مدرنیته به علت سرعت عجیب و فراگیرش در جهان به وجود آورده است. در مجموع می‌توان گفت این کتاب اثری است که به خواندنش می‌ارزد، به‌ویژه آنکه دیدگاه‌های دو غول فلسفی انتقادی را یک‌جا و در برابر هم گردآورده است که یکی (هابرماس) از زمینه نومارکسیسم برآمده است و دیگری (دریدا) معرف پس‌اساختارگرایی است.

4- *what's wrong with terrorism?* / Robert E. Goodin

۴- چه چیز تروریسم خطاست؟ / روبرت گودین
رابرت ای گودین استاد نظریه اجتماعی و سیاسی دانشگاه ملی استرالیا، این کتاب را به نگارش درآورده و برای اولین بار به سال ۲۰۰۶ منتشر کرده است. چنانکه از نام اثر پیداست این پژوهش به دنبال آن است تا به یک پرسش اساسی؛ که در نگاه اول ساده به نظر می‌رسد پاسخ دهد. احتمالاً نویسنده در پی آن است تا ساده‌اندیشی ما در قبال تروریسم را به پرسش کشد. نویسنده در همان ابتدا می‌گوید

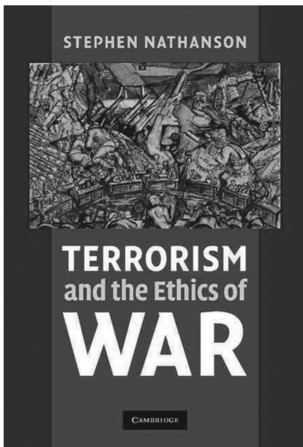
خطاهای زیادی در فهم تروریسم وجود دارد، حتی بیش از آنچه به صورت رایج تصور می‌شود. تروریست‌ها تمام انواع اعمال وحشت‌آمیز را انجام می‌دهند. آنها انسان‌های بی‌گناه را به قتل می‌رسانند. ساختمان‌هایی را که متعلق به خودشان نیست ویران می‌کنند، انسان‌ها را اختطاف (گروگان‌گیری یا آدم‌ربایی) می‌کنند و به گروگان می‌گیرند و بسیاری جنایات دیگر را مرتکب می‌شوند. همه این موارد درست است، اما مسئله این است که این جنایات را سارقان، آدم‌کشان و دیگر جنایتکاران نیز انجام می‌دهند. پرسش این است که چه چیز، تروریست‌ها را از آدم‌کشان و سارقان معمولی متفاوت می‌کند. آن خطای

متمایز تروریسم کدام است؟

نویسنده بر آن است که وجه تمایز تروریسم از دیگر جنایات این است که تروریسم کاربرد استراتژیک و سازمان‌یافتهٔ وحشت و قبل از هر چیز یک تاکتیک سیاسی است. به وحشت انداختن انسان‌ها برای دستیابی به منافع سیاسی، عنصر اصلی و هستهٔ مرکزی تروریسم است و همین مسئله موجب می‌شود که رهبران سیاسی غرب تفاوتی با امثال بن‌لادن نداشته باشند. هرچند جرائم و خطاهای اخلاقی بسیاری متوجه بن‌لادن و امثال او می‌شود که در آنها وجود ندارد.

کتاب به‌طور کلی از یک مقدمه و یک نتیجه و شش بخش مجزا تشکیل شده است که از بخش‌های اصلی آن می‌توان به دو بخش «تروریسم به‌مثابهٔ یک تاکتیک سیاسی» و «دولت هم می‌تواند تروریست باشد» اشاره کرد. چنانچه از عناوین هر بخش پیداست؛ بخش اول به‌طور عمده پیرامون تعریف تروریسم است و به اقتضای آن مباحث دیگری هم مطرح می‌شود. بخش دوم نیز بر محور تروریسم دولتی تمرکز نموده است.

5- *Terrorism and The Ethics Of war*/Stephen Nathanson

۵- تروریسم و اخلاق جنگ / استیفن ناتانسن

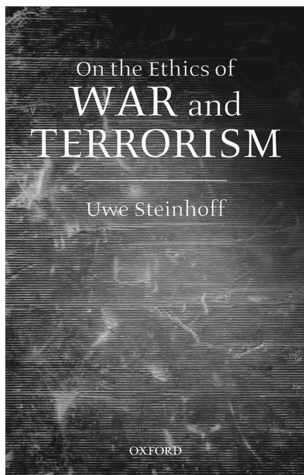
مردم اغلب تروریسم را شدیداً محکوم می‌کنند اما از پاسخ گفتن به این پرسش که اعمال تروریستی چه تفاوتی با دیگر اعمال خشونت‌آمیز مانند کشتار غیرنظامیان در جنگ دارند، عاجز می‌مانند. در این کتاب استیفن ناتانسن استدلال می‌کند؛ اگر تمرکز ما صرفاً بر روی تروریسم باشد و از موضوعات گسترده در رابطه با اخلاق جنگ غفلت بورزیم قادر نخواهیم بود دیدگاه‌های اخلاقی معتبر و قابل‌اعتنایی دربارهٔ تروریسم داشته باشیم.

نویسنده در این کتاب، دو دیدگاه عمده و پرنفوذ در رابطه با اخلاق جنگ را به چالش می‌کشد. اولی عبارت است از دیدگاهی رئالیستی که قائل است به

اینکه اخلاق در جنگ به کار نمی‌رود و دومی دفاع میشل والزار از حمله به غیرنظامیان در شرایط اضطرار مطلق.

این کتاب علاوه بر ارائه تعریفی روشن و شفاف از تروریسم، تحلیلی در رابطه با آنچه تروریسم را به لحاظ اخلاقی تبدیل به یک امر خطا می‌کند نیز ارائه می‌دهد. کتاب برای طیف گسترده‌ای از خوانندگان در زمینه فلسفه، نظریه سیاسی، روابط بین‌الملل و حقوق مفید خواهد بود. این اثر از سه بخش اصلی و یک ضمیمه تشکیل شده که هر بخش آن به صورت مجزا دارای یک مقدمه و چند فصل است. این کتاب را انتشارات دانشگاه کمبریج در سال ۲۰۱۰ نشر نموده است.

6-on *The Ethics of War And Terrorism*/ Uwe Steinhoff

۶- درباره اخلاق جنگ و تروریسم / او استینهوف
نقش و کاربست اخلاق، یکی از موضوعات مهم در خصوص مطالعات فلسفی در مورد جنگ است که در ارتباط با تروریسم هم مباحث و مجادلاتی را در میان فیلسوفان موجب شده است. نویسنده آلمانی این اثر که عمدتاً در حوزه فلسفه مشغول به تأمل و پژوهش است، در مجموع این کتاب را با نثری روان و قابل فهم نوشته که انتشارات دانشگاه آکسفورد آن را در سال ۲۰۰۷ منتشر نموده است.

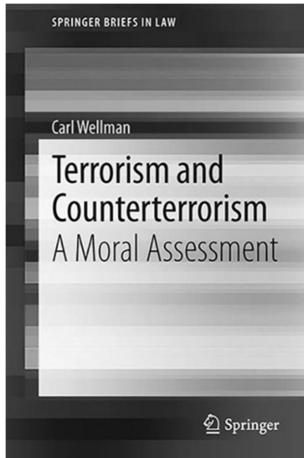
بنیاد اندیشه

استینهوف ابتدا شش معیاری را که نوعاً برای توجیه ورود به جنگ یا ادامه آن ارائه می‌شود ذکر می‌کند. یکی از این معیارهای شش‌گانه عبارت است از اینکه یک مرجعیت مشروع تصمیم به ورود به جنگ یا ادامه آن را بگیرد. نویسنده در بخش اول استدلال می‌کند که برخلاف سنت تئوری جنگ عادلانه که برای یک فرد یا یک نهاد خاص مانند پارلمان و غیره مشروعیت قائل است، هر فرد نیز دارای مرجعیت مشروع است و از این حق برخوردار است که علیه دیگران اعلام جنگ کند. یکی دیگر از معیارهای رایج برای ورود به جنگ،

دلیل منصفانه داشتن (مانند دفاع در برابر متجاوز) است. در بخش دوم نشان داده می‌شود که این معیار شامل دیگر معیارها نیز می‌شود به‌جز یک معیار که عبارت است از «قصد حق» که نویسنده تفسیری متفاوت با تفسیر سنت تئوری جنگ عادلانه از آن ارائه می‌کند. بخش سوم به بحث دربارهٔ چگونگی تفسیر اصل مصونیت غیرنظامیان می‌پردازد. بخش چهارم رویکردهای مختلف در تعریف گناه‌کاری و بی‌گناهی را مورد بحث قرار می‌دهد و بالاخره در بخش پنجم به پدیدهٔ تروریسم و تعریف آن پردازد.

7- *Terrorism And Counterterrorism: A Moral Assessment/ Carl Wellman*

۷- تروریسم و ضدتروریسم: یک ارزیابی اخلاقی / کارل ولمن

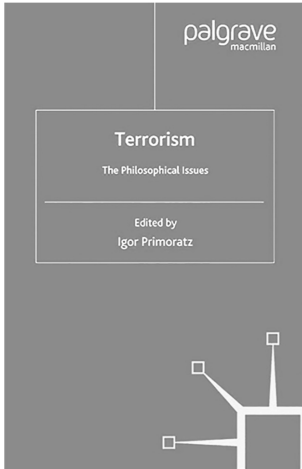
این کتاب پژوهشی است که به شکلی مختصر موضوعاتی مانند تعاریف گوناگون و مفهوم تروریسم، دلیل خطا بودن آن، چگونگی امکان توجیه‌پذیری آن و واکنش‌های بین‌المللی و دولتی علیه تروریسم را مورد بررسی قرار داده است. نویسنده معتقد است تروریسم به دلیل چهار ویژگی‌ای که دارد در بادی نظر همواره خطاست. این چهار ویژگی عبارت‌اند از قهری بودن، وحشت‌زا بودن، کاربرد خشونت و استفادهٔ صرفاً ابزاری از انسان.

از جمله مزیت‌هایی که این اثر دارد، علاوه بر مختصر بودن مباحث آن که سبب تسهیل خواندن آن می‌گردد و در واقع درآمدی بر مطالعهٔ فلسفی تروریسم است؛ نثر روان، خوانا و آسان‌یاب آن است اما باید یادآوری کرد که این امر موجب غفلت نویسنده از ژرفای نسبی مباحث نشده است. مزیت دیگر شیوهٔ نگارش مطالب کتاب است؛ در هر بخش یک چکیده در ابتدای بخش و یک نتیجه نیز در انتها گنجانده شده که سبب می‌گردد، خواننده در ورود به هر بخش، چنانچه فرصت کافی برای مطالعهٔ تفصیلی‌تر را نداشته باشد دست به‌گزینش و انتخاب زند. پی‌نوشت‌های هر بخش هم به‌طور مجزا در پایان همان

بخش آمده تا خوانندهٔ پرمطالعه در صورت تمایل با سهولت و سرعت بیشتری به آثار و نوشته‌های مورداسناد نویسنده رجوع کند.

8- *Terrorism: The Philosophical Issue* Edited by Igor Primoratz

۸- مباحث فلسفی دربارهٔ تروریسم / ویراستهٔ ایگور پریموراتز

این کتاب مجموعه‌ای از بهترین مقالات فلسفی در زمینهٔ موضوعات مختلف تروریسم است که توسط ایگور پریموراتز که از تحلیل‌گران مطرح در این زمینه است، ویراستاری شده است. نویسندگان آن نوعاً از برجسته‌ترین افرادی هستند که در این زمینه تأمل و پژوهش انجام داده‌اند. افرادی مانند تونی کودی، ایگور پریموراتز، لئون تروتسکی، ویرجینیا هلد، رابرت یانگ از جمله نویسندگان آن هستند. این مجموعه مقالات به چهار بخش کلی تقسیم

می‌شود که عبارت‌اند از: تعریف‌های تروریسم، توجیحات، تروریسم دولتی و مطالعهٔ موردی برخی اقدامات تروریستی.

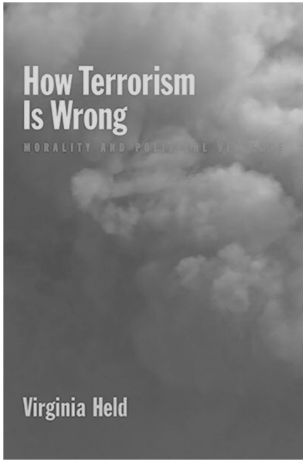
پریموراتز در صورت‌بندی بخش‌های مختلف این اثر و گنجاندن مقالات در هر بخش، سه مسئله را از نظر دور نداشته است. اول اینکه در تمامی بخش‌های چهارگانه تنوع دیدگاه‌ها را لحاظ کرده است و دوم اینکه تلاش کرده است تا این مجموعه مقالات، مجموعهٔ نسبتاً کاملی از مطالعهٔ فلسفی تروریسم باشد، به‌گونه‌ای که انکار نمی‌توان کرد سه بخش اول یعنی؛ تعاریف، توجیحات اخلاقی تروریسم و تروریسم دولتی بنیادی‌ترین مسائل تروریسم‌اند؛ و نکتهٔ سومی که بسیار حائز اهمیت است کاربست نظریه‌ها و دیدگاه‌های فلسفی در موارد و مصادیق عینی تروریسم در جوامع مختلف است که ویراستار مجموعه تلاش کرده است از کارهای پژوهشی نویسندگان متعددی استفاده نماید تا بدین‌وسیله توانش‌های مطالعات فلسفی را در فهم و تبیین امور عینی، به رخ کشد.

این اثر که در سال ۲۰۰۴ با ویراستاری ایگور پریموراتز و توسط انتشارات مک‌میلان عرضه گردید، کتابی است که معرفی نسبتاً جامعی از مسائل فلسفی

تروریسم ارائه می‌دهد و از چشم‌اندازهای متنوع و گاه متضاد فلسفی بهره می‌برد. علاوه بر این به‌خوبی توانسته است بین جهان انتزاعی و مفهومی فلسفه و جهان انضمامی و عینی زندگی روزمره‌مان پیوندی قابل قبول برقرار سازد.

9- *How Terrorism Is Wrong: Morality And Political Violence*
Virginia Held

۹- چگونه تروریسم خطاست: اخلاق و خشونت سیاسی / ویرجینیا هلد

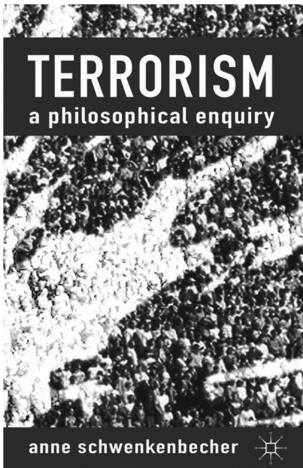
ویرجینیا هلد نویسندهٔ این کتاب یکی از نویسندگان مطرح در زمینهٔ مطالعات تروریسم است. این اثر کتابی است دربارهٔ تروریسم و خشونت سیاسی که بیشتر جنبهٔ عمومی دارد اما چون نویسندهٔ آن یک فیلسوف تحلیلی است تمرکز کتاب بر روی پرسش‌های مفهومی و اخلاقی و نه پرسش‌های تجربی و تاریخی است. هرچند مخاطب خاص کتاب، فیلسوفان و تئوری پردازان سیاسی است اما زبان روشن و عاری از اصطلاحات فلسفی آن، محتوای کتاب را دسترس‌پذیر و در معرض استفادهٔ عموم قرار داده است.

چنانکه ایگور پرموراتز می‌گوید، خشونت سیاسی همواره در فلسفه اخلاق و فلسفه سیاسی مورد بحث فیلسوفان بوده است، اما تروریسم تا پیش از حملات یازده سپتامبر چندان در محافل فلسفی مورد توجه نبود. ویرجینیا هلد یکی از آن اندک فیلسوفانی است که تروریسم را، پیش از آنکه به موضوع مُد روز تبدیل شود، مورد تأمل فلسفی قرار داده است. چنانچه خود تصریح می‌کند این کتاب حاصل تعداد زیادی از مقالاتی است که طی سالیان مختلف به نگارش درآمده است و سه مقاله از آن به‌پیش از رخداد یازده سپتامبر تعلق دارد.

این کتاب متشکل از هفت مقاله است؛ سه مقاله اول اثر، عمدتاً به جنگ و تروریسم و مسائل ناشی از جنگ، حضور نظامیان در یک جغرافیای بیگانه، مداخلات نظامی و تأثیر و تأثراتی که در ارتباط با تروریسم بر همدیگر اعمال می‌کنند، می‌پردازد. مقاله چهارم عمدتاً از منظر فلسفه سیاسی به ارتباط حقوق،

اهداف سیاسی و تروریسم می‌پردازد یعنی به دنبال تبیین این است که چه ربط و نسبتی بین حقوق و اهداف سیاسی افراد و گروه‌ها و گرایش آنان به ترور، ارباب، خشونت و در کل تروریسم برقرار است. در مقاله پنجم هلد به موضوع مسئولیت جمعی در قبال چالش نفرت قومی و نژادی را مورد توجه قرار می‌دهد. نویسنده در مقاله ششم مسائل مرتبط با نحوه برخورد رسانه با خشونت سیاسی را کانون بررسی خویش قرار می‌دهد. در مقاله هفتم او به ارزیابی اخلاقی خشونت و تروریسم توجه می‌کند و به این پرسش پاسخ می‌دهد که اعمال خشونت از آن‌گونه که ترور نامیده می‌شود آیا به لحاظ اخلاقی امری مجاز و موجه است؟

10- *Terrorism: A Philosophical Enquiry*/ Anne Schwenkenbecher

۱۰- تروریسم: پژوهشی فلسفی / آنه شوینکن‌بچر

نویسنده این اثر را به منظور پژوهش درباره چستی تروریسم به نگارش درآورده است. او در پژوهش خود، گرچه از طرح پرسش‌های فلسفی با رویکردی اخلاقی خودداری نمی‌کند و حتی نیمی از اثر را به آن اختصاص می‌دهد، رهیافت یا منظر فلسفه سیاسی بر طرح و پاسخ به پرسش‌های وی غلبه دارد، به طوری که به خواننده توصیه می‌کند تروریسم را تنها گونه‌ای از اشکال متنوع خشونت سیاسی ببیند که در نتیجه

نمی‌بایست تروریسم را ضرورتاً یک اشتباه اخلاقی یا پدیده‌ای شوم‌تر از جنگ که نمی‌تواند موجه باشد در نظر بگیرند.

طرح کلی کتاب مرکب از دو بخش اصلی است که هر بخش به چندین فصل منشعب می‌گردد؛ بخش اول عمدتاً پیرامون تعریف تروریسم است؛ زیرا نویسنده معتقد است تروریسم واژه‌ای است که در زندگی هرروزه‌مان در جهان معاصر، از طریق رسانه‌ها تعریف می‌گردد که این تعریف مبتنی بر رخدادهایی است که اهالی رسانه آنها را حملات تروریستی می‌نامند، حال آنکه خود این

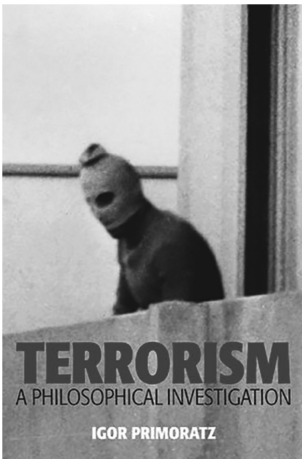
تصور رسانه‌ای ممکن است بخشی از یک گفتمان سیاسی خاص باشد که البته در مواردی هم واقعیت دارد؛ بنابراین به‌زعم نویسنده، این پرسش‌ها برجای‌اند که تروریسم چه هست و چه نیست؟.

بخش دوم اثر به پرسش‌های اخلاقی می‌پردازد، البته با در نظر داشت این نکته که آن فقط یک‌شکل از اشکال مختلف خشونت سیاسی است. در این بخش نویسنده در فصولی جداگانه ارتباط تروریست‌ها با قربانیان و یا اهدافشان را (با طرح این پرسش که در عنوان بخش درج‌شده است؛ آیا تروریسم می‌تواند مجاز باشد؟) چنین تقسیم‌بندی می‌کند: گناهان یا بی‌گناهان، تروریسم علیه بی‌گناهان، تروریسم علیه گناهکاران.

نویسنده در این بخش به تفصیل درصدد طرح و فهم مسائلی از این قبیل برمی‌آید؛ مسئولیت اخلاقی جامعه، موقعیت اخلاقی نظامیان، تفاوت بین کشتن بی‌گناهان و گناهکاران، تروریسم به‌عنوان دفاع از خود، تروریسم همچون جنگ عادلانه، خسارات ناخواسته تروریسم و گونه‌شناسی خسارات و آسیب‌های ناخواسته.

کتاب فوق را که استاد فلسفه دانشگاه ملبورن استرالیا به نگارش درآورده و انتشارات مک میلان آن را در سال ۲۰۱۲ منتشر کرده است، متنی روان و آسان‌فهم دارد و درعین‌حال اثری دقیق، فراگیر و خواندنی است.

11- *Terrorism: A Philosophical Investigation*/ Igor Primoratz

۱۱- تروریسم: تحقیقی فلسفی/ایگور پریموراتز

این کتاب یکی از چند اثری است که ایگور پریموراتز در حوزه مطالعات فلسفی تروریسم به نگارش درآورده است. کتاب که در سال ۲۰۱۳ توسط انتشارات دانشگاه کمبریج، به چاپ رسیده است، مطالعه نسبتاً جامعی درباره تروریسم، از منظر فلسفی است.

پریموراتز کار خود را در سه محور به‌هم‌پیوسته ارائه می‌کند؛ محور اول تعریف پدیده تروریسم است که چالش مهمی در میان

فیلسوفان و دیگر مطالعه‌کنندگان آن، پدید آورده است و در بخش اول ارائه می‌شود. وی پیش از آنکه تعریف خود از تروریسم را برای خواننده صورت‌بندی کند، برخی از سردرگمی‌ها و استانداردهای دوگانه‌ای را که در زندگی هرروزه‌مان، بر فهم ما از اصطلاح تروریسم و مباحث اخلاقی و سیاسی مرتبط با آن سایه انداخته است را، مرور می‌کند؛ و پس از مرور ادبیات فلسفی درباره‌ی تعریف تروریسم به تعریفی از آن میل می‌کند که بتواند برای مرکز توجه قرار دادن تروریسم از منظری اخلاقی مفید و مناسب باشد.

از مباحث دیگر مهم نویسنده تروریسم دولتی و ضدتروریسم است که در بحث مبسوطی پس از تعریف تروریسم در بخش اول و پیش از طرح فصول پنج‌گانه‌ی مربوط به تروریسم و اخلاق به آن می‌پردازد.

محور دوم؛ مطالعه‌ی تروریسم در ارتباط با پاره‌ای از مهم‌ترین مسائل فلسفی است. در این محور نویسنده به‌زعم خود متعرض بنیادی‌ترین مباحث فلسفی فراروی تروریسم می‌گردد. آشکار است که برای پرموراتر هیچ پرسشی نمی‌تواند بر اولویت پرسش‌های اخلاقی بچربد، برای همین، در این اثر گسترده‌ی عمده‌ای از حجم کتاب را به آن اختصاص داده است. محور یادشده پنج بخش از هشت بخش اصلی اثر را در بر گرفته است و در آن با پرسش‌هایی از این‌گونه مواجه خواهیم شد؛ آیا تروریسم به لحاظ اخلاقی می‌تواند موجه باشد؟

محور سوم که در بخش‌های هفت و هشت دنبال می‌شود در واقع کاربست نظریه‌ی نویسنده در مطالعات موردی و مصداقی تروریسم است. نویسنده در بخش‌های یادشده به تحلیل و صدور حکم از برج عاج اکتفا نمی‌کند و در زمین بازی نیز به مطالعه‌ی موردی تروریسم می‌پردازد تا نشان دهد که چشم‌اندازش درباره‌ی وضعیت طبیعی و اخلاقی تروریسم که در این اثر و آثار دیگرش پیشنهاد و صورت‌بندی شده است تا چه اندازه می‌تواند در فهم و قضاوت ما نسبت به تروریسم کارساز باشد.